

«ОИЛА РАСМИ» ТЕСТИ

Оила бола кўзи билан

Педагоглар ва психологлар оила муаммоларини, унинг анъана ва удумларини, бола шахсининг шаклланишида оиланинг таъсирини ўрганишда жуда кўп ишлар қилмоқдалар.

Бола ота – онанинг фақатгина тарбиявий таъсир этиш маҳсули эмас. У ўз оиласини ўзича тушунади ва қабул қилади. Оиладаги ўз ўрнини ўзаро алоқада белгилайди ва оилада ўзини ўзича англайди. Болалар рўй бераётган ҳодисаларга катталарга нисбатан бошқача баҳо берадилар. Биз қачонки атрофимиздаги оламни бола кўзи билан кўришга ўрганиб олганимиздан сўнггина, уларни тўғри тушунамиз, ҳаяжонларига, қайғуларига ёрдам бера оламиз. Эстон психологи Г.Хементаскас томонидан ишлаб чиқилган машхур «Оила расми» тести катталарга дунёни бола кўзи билан кўришга ёрдам берувчи воситадир. Бу тест боланинг ўз оиласига берган шахсий баҳоси ҳақида, оила аъзолари билан бўлган муносабатлари, бола нималарни идрок қила олмаслиги, нималарни кучли ҳаяжон билан ҳис қилиши ҳақида тушунча беради. Нималар болани онгсиз равишда хавотирга солса, худди шу нарсалар болаларнинг расмларида ифодаланади.

Оила расми бола шахсининг психологик портретидир. Бу тестни 3 ёшдан 10 ёшгача бўлган болаларда қўллаш мумкин. Психологлар бу тестдан боланинг оиладаги «Мен»ини ўрганиш мақсадида фойдаланадилар. Бу тестни ўтказиш педагогик ва психологик амалиётда қулай ва оммабоп. Бу тестни ўқитувчилар, мактаб психологлари ва ота – оналар ўтказишлари мумкин.

Тадқиқотни ўтказиш учун: 21 х 29 см ҳажмидаги оқ қоғоз, ўчирғич керак. Болага: «Илтимос, ўз оиланг расмини чизиб бер» - деб айтилади. Лекин «оила» нима эканлиги ҳақида тушунтирилмайди, чунки тадқиқот ўтказишнинг мақсади ўзгаради. Топшириқни ўтказиш учун вақт чегараланмайди. Топшириқни бола бажараётганда қуйидагиларга эътибор бериш керак: таркибларни чизиш кетма – кетлиги, таркибларни ўчирилиши, боланинг изоҳларга, ҳис – ҳаяжонга берилиши ва ҳ.к.

Топшириқ бажариб бўлгандан сўнг болага қуйидаги саволлар берилади: 1) Айтчи, сен бу расмда кимларни чиздинг? 2) Улар қаердалар? 3) Улар нима қиляптилар? 4) Улар хурсандмилар, ёки бирон нарсдан зерикканмилар? 5) Улардан қайси бири бахтли? Нимага? 6) Улардан қайси бири жуда бахтсиз? Нимага?

«Оила расми» тестини таҳлил қилиш учун а) боланинг ёши, б) оила аъзоларининг сонини в) ака, ука, опа, ёки сингилларининг ёшини билиш керак.

Оила расмининг таҳлили

1) Боланинг ҳақиқий оиласи унинг чизган оила расми билан таққосланади. Оиладаги ўзаро муносабатлар ва ундаги муҳит ижобий бўлса, бола оиладаги барча аъзоларнинг расмини чизади. Агар расмда оила

аъзоларининг биронтаси чизилмаган бўлса, демак оилавий вазият мукаммал эмас.

2) Агар расмда оилага тааллуқли бўлмаган одамларнинг расми чизилган бўлса: а) эътиборсизлик, ёлғизланиб қолиш, б) кучли катта хавотирланиш даражаси.

3) одатда болалар оиланинг қайси бир аъзоси билан низоли муаммо вужудга келган бўлса, шуни чизишни унутиб қўядилар. Кўп ҳолларда ака, ука ёки опа, сингилларнинг расмини чизмайдилар. Бу билан бола оилада ўзининг устунлигини, ота ва онасининг меҳрига тўймаганлигини ифодалайди. Масалан, бола ўзини ота ва онасининг ўртасида чизиб кўрсатган, кичик укаси ёки синглисини эса умуман чизмаган.

4) Агар бола ўз расмини чизмаган бўлса ёки оиласининг ўрнига фақат ўзинигина чизса, демак бу ҳолда оилада умумий birlikнинг йўқлигидан далолат беради.

5) Агар оиласининг ўрнига бола ҳайвонлар ва қушларни чизса, демак болага эътибор ва ҳиссий мулоимлик етишмайди.

6) Агар бола оила аъзоларининг расмини қўллари туташган ва бир қаторда чизган бўлса, демак бу оиладаги психологик иқлим яхши. Агар ундай бўлмаса, демак аксинча.

7) Агар оила аъзолари гуруҳ – гуруҳ бўлиб чизилган бўлса, демак бу оилада кичик гуруҳлар борлигини билдиради. Масалан, 9 ёшли ўғил бола ўзини отаси билан, онаси ва опасини эса алоҳида гуруҳда чизган.

8) Оила аъзоларининг кийимларида кўп таркибларнинг борлиги, ранглиги оилавий муносабатларнинг ижобийлигини кўрсатади ва аксинча оилавий муносабатларда адоват бўлса, оила аъзоларининг гавдалари тўлиқ бўлмай, кийимсиз ёки тугатилмай чизилади.

9) Болалар одатда отаси ва онасини жуда катта қилиб чизади. Демак, оиладаги муносабатлар тенглик асосида, бола ўзини оилада катталардек ҳис қилади.

10) Агар болалар ўзларини отаси ва онасидан ҳам катта қилиб чизса, демак болани ўз – ўзини баҳолаш даражаси жуда ҳам юқори.

11) Агар бола ўзини бошқа оила аъзоларига нисбатан жуда кичик ота – онаси томонидан ғамхўрлик талаб қилади.

12) Агар бола ўз расмини қўлларини юқорига қўтарган ҳолда, бармоқларини узун қилиб чизган бўлса, бу унинг тажовузкорлигидан хабар қилади. Баъзан бундай расмларни ювош болалар ҳам ўзининг атрофидаги одамларга нисбатан тажавузкорона руҳда эканлиги, лекин бу ҳолат яширинлиги маълум бўлади ҳамда бола кучли ва ўзгалар устидан ҳукмрон бўлиш ҳоҳиши борлигини билдиради.

13) Агар бола оила аъзоларининг қўлларини муштча тугилган ҳолда, бармоқлари узун ҳолатда чизса, демак у шу оила аъзосининг ўзига нисбатан тажовузкорлигини ҳис қилади.

14) Агар бола ўзининг тишларини катта қилиб чизган бўлса, демак унда тишлаш, бақирш, қўполлик қилишга мойиллик кучлидир. Агар бола бошқа оила аъзоларини шундай ҳолатда чизса, ана шу оила аъзосига нисбатан қўрқув ва душманликни ҳис қилади.

15) Оила расми тести боланинг ёш хусусиятлари билан боғлиқдир. 3 – 4 ёшдаги болалар одам гавдасини чизиклар билан тўлиқ бўлмаган ҳолда чизади. 7 – 8 ёшли болаларнинг расми эса анча бойроқ бўлиб, гавда тузилишлари тўлиқ, расмлар тугалланган бўлади.

Мисол учун 12 ёшли қизчанинг чизган оила расмига мурожаат қиламиз. Қизнинг оиласи онасидан, бувисидан ва ўзидан иборат. Қиз расмда ўзини, онасини ва отасини чизган. Отаси анчадан бери улар билан яшамайди. Бундан шундай хулоса чиқариш мумкин: бола оиладаги умумий бирликни ҳис қилмайди, бувисига нисбатан тажовузкорлик бор. Онаси билан ўзининг орасида ҳиссий илиқлик йўқ. Расмда бола отаси билан бирга яшаш хоҳиши борлигини яширинча билдирган. Бола ўзини оилада ёлғиз, яккаланган ҳолда, ҳамма томонидан ташлаб қўйилгандай ҳис қилади. Иккинчи мисол, 10 ёшли бола ўз оиласини тасвирлаган. Расмда барча оила аъзолари бир – бирининг қўлларини ушлаган ҳолда тасвирланганлар. Бола ўзини расмнинг марказида чизган. Расмни таҳлил қилар эканмиз, оиладаги психологик иқлим яхши эканлигини билиб олдик. Бола ўзини оилада кераклигини, ота–онасининг ва оила аъзоларининг меҳрини ҳис қилади.

Шундай қилиб, бола ўзини оилада қандай ҳис қилишни билишини хоҳласангиз, унга тоза оқ қоғоз беринг ва оила расмини чизиб беришини илтимос қилинг.

Оила кинетик расмининг аломатлари мажмуи

Аломатлар мажмуи	№	Аломат	Балл
I. Қулай оилавий вазият	1	Оиладаги барча аъзоларнинг умумий фаолияти	0,2
			0,1
	2	Расмда одамларнинг кўплиги	0,2
	3	Оиладаги барча аъзоларнинг кўплиги	0,2
	4	Оилада яккаланиб қолган аъзоларнинг йўқлиги	0,1
			0,1
	5	Штриховканинг йўқлиги	0,2
	6	Чизикнинг яхши сифати	0,1
	7	Адоват кўрсаткичларининг йўқлиги	
	8		
	9	Варақда одамларнинг ўхшаш тарзда тақсимланиши	

		Мумкин бўлган бошқа белгилар	
II. Хавотирланиш	1	Штриховка	0,1,2,3
	2	Асос чизиғи – жинс	0,1
	3	Расм устидаги чизик	0,1
	4	Кучли босиб чизилмаган чизик	0,1
	5	Ўчириш	0,1,2
	6	Деталларга эътиборни	0,1
	7	кучайтириш	0,1
	8	Нарсаларнинг кўплиги	0,1
	9	Қўшалок ёки узук – узук чизиклар	0,1
		Айрим деталларни таъкидлаш	0,1
	10	Мумкин бўлган бошқа белгилар	
III. Оиладаги келишмовчилик вазияти	1	Шахслар ўртасидаги тўсиқлар	0,2
	2	Айрим шаклларнинг ўчириб ташланиши	0,1,2
	3	Айрим шаклларда гавданинг баъзи бир қисмларининг йўқлиги	0,2 0,2
	4	Айрим шаклларни ажратиб	0,2
	5	кўрсатиш	0,2
	6	Айрим шаклларни яқкалаб қўйиш	0,1
		Айрим шаклларнинг ўхшаш бўлмаган катталиги	0,1
	7	Ташқи тасвир билан расмнинг мос келмаслиги	0,2
		Нарсаларнинг кўплиги	0,1
	8	Расмда оила аъзоларидан айримларининг йўқлиги	
	9	Орқаси билан турган оила аъзоси	
	10	Мумкин бўлган бошқа белгилар	
	11		
IV. Оилавий вазиятда мукамал эмаслик туйғуси	1	Расм муаллифи номутаносиб равишда кичик	0,2
	2	Шаклларнинг қоғознинг қуйи қисмига жойлаштирилиши	0,2 0,1
	3	Чизик заиф, узок – юлуқ	0,2

	4	Муаллифнинг бошқалардан ажралиб қолиши	0,1
	5	Кичик шакллар	0,1
	6	Муаллиф шаклининг бошқаларга нисбатан ҳаракатсизлиги	0,2 0,1
	7	Муаллифнинг йўқлиги	
	8	Муаллиф орқа ўгириб турибди	
	9	Мумкин бўлган бошқа белгилар	
V. Оилавий муносабатларда адоват	1	Битта шакл бошқа варақда ёки варақнинг орқа томонидан	0,2
	2	Шаклнинг тутган тажовузкор йўли	0,1
	3	Ўчириб ташланган шакл	0,2
	4	Қиёфаси ўзгартирилган шакл	0,2
	5	Тескари профиль	0,2
	6	Қўллар икки томонга ёйилган	0,1
	7	Бармоқлар узун, таъкидлаб кўрсатилган	0,1
	8	Мумкин бўлган бошқа белгилар	